
Małgorzata Stańczyk

STOSUNKI POLITYCZNE JAPONII Z EWG/UE W LATACH 1991–2009

WPROWADZENIE

ZAGADNIENIE STOSUNKÓW, A W SZCZEGÓLNOŚCI stosunków politycznych, Japonii z Unią Europejską w zasadzie nie pojawia się w pracach polskich uczonych¹. W nielicznych pozycjach zagranicznych poruszane są zazwyczaj relacje gospodarcze, podczas gdy kwestie politycznego dialogu dwustronnego są w zasadzie pomijane lub traktowane ogólnikowo. Jediną monografią na temat stosunków Japonii z Unią Europejską do jakiej dotarłam prowadząc badania nad tym zagadnieniem jest książka *Japan and the European Union: a partnership for the twenty-first century?* z 2002 r. autorstwa Julie Gilson. Książka jest dobrą bazą do dalszych rozważań, nie daje jednak odpowiedzi na postawione w tytule pytanie a przedstawione w niej informacje są głównie natury gospodarczej. Stosunki handlowe pozostają wiodącym polem relacji, jednak dialog polityczny także jest rozwinięty, a z roku na rok jest pogłębiany między innymi na wspólnych corocznych szczytach. Istnieje też co najmniej kilka istotnych uwarunkowań polityki zagranicznej obu podmiotów, które czynią z obu z nich, potencjalnie ważnych dla siebie partnerów.

¹ Np. E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Warszawa 1999 oraz *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Studia i szkice*, tom 1: *Przemiany polityczne i społeczne* red. K. Gawlikowski, Warszawa 2004.

UWARUNKOWANIA STOSUNKÓW DWUSTRONNYCH

Pozostaje sprawą bezdyskusyjną, iż Japonia i UE nie są dla siebie pierwszoplanowymi partnerami polityki zagranicznej. UE skupia się przede wszystkim na krajach sąsiadujących z nią oraz Stanach Zjednoczonych. Dla Japonii, która konstytucyjnie wyrzekła się posiadania sił zbrojnych i prowadzenia wojny² najważniejszym partnerem są Stany Zjednoczone, które są gwarantem jej bezpieczeństwa. Istnieją jednak powody, dla których UE i Japonia są, lub potencjalnie mogą być, dla siebie istotnymi partnerami.

Miejsce Japonii w polityce zagranicznej UE funkcjonuje w ramach jej potrzeby obecności w Azji wyrażonej oficjalnie w 1994 r. dokumencie *W stronę nowej strategii wobec Azji* (Towards New Asia Strategy)³. W związku z rosnącą wówczas potęgą gospodarczą krajów tego regionu, w dokumencie wskazuje się, że Unia Europejska, by utrzymać wiodącą pozycję w światowej gospodarce, musi nadać większe znaczenie stosunkom z Azją i umocnić tam swoją obecność⁴. Drugi czynnik, obok gospodarczego, motywujący organizację do rozwijania swej obecności w regionie Azji-Pacyfiku związany jest z potrzebą posiadania silnej politycznej pozycji międzynarodowej i bycia liczącym się aktorem stosunków międzynarodowych. Potrzeba ta znalazła oficjalny zapis w artykule 30.9 Jednolitego Aktu Europejskiego, który wszedł w życie w 1987 r.⁵ Politycy europejscy na przełomie wieków wyrażali opinie, że Azja, a szczególnie jej „power station” czyli Japonia, będzie razem z Europą i Ameryką Północną głównym aktorem w XXI wieku, jako gracz gospodarczy, a także niezastąpiony partner w znajdowaniu

² Artykuł 9 konstytucji Japonii z 1946 r. i obowiązującej do dziś, stworzonej pod kierownictwem amerykańskiego generała Mac Arthura brzmi: „Naród japoński, dążąc szczerze do międzynarodowego pokoju opartego na sprawiedliwości i porządku, wyrzeka się na zawsze wojny jako suwerennego prawa narodu, jak również użycia lub groźby użycia siły jako środka rozwiązywania sporów międzynarodowych. Dla osiągnięcia celu określonego w poprzednim ustępie nie będą nigdy utrzymywane siły zbrojne lądowe, morskie i powietrzne ani inne środki mogące służyć wojnie. Nie uznaje się prawa państwa do prowadzenia wojny”. Dostępne na: <http://konstytucja.e-studio.biz.pl/konstytucja12.html>, odczyt z dn. 15.10.2008.

³ *Towards New Asia Strategy*, Commission's communication to the Council, dostępne na: <http://www.munimadrid.es/UnidadWeb/Contenidos/EspecialInformativo/RelacInternac/InversionAsia/Ficheros/TowardsNewAsiaStrategy.pdf>, odczyt z dn. 23.05.2009.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Pełny tekst dostępny na: <http://www.unizar.es/euroconstitucion/library/historic%20documents/SEA/Single%20European%20Act.pdf>, odczyt z dn. 19.03.2008.

rozwiązań na globalne problemy, takie jak zapobieganie konfliktom, rozbrojenie oraz nieprolifercja⁶.

Przez potrzebę organizacji obecności w Azji zaczęła rosnąć dla niej rola Japonii. Kraj ten jest najpewniejszym partnerem dla Europy, nie budzi obaw i niepewności, czego nie da się powiedzieć na przykład o Chinach⁷. Sami politycy europejscy określają Japonię najważniejszym partnerem Unii w Azji⁸. Szczególna rola tego kraju wynika w pierwszej kolejności z respektowania wartości zachodnich. Oznacza to, że jest ona państwem wysoko rozwiniętym, przestrzega praw człowieka, funkcjonuje demokratycznie. Unia nie przyznaje mu dotacji ani nie udziela upomnień w dziedzinie praw człowieka i pokrewnych. W związku z tym, jest partnerem równorzędnym. Japonia pełni dla UE rolę pomostu Europa–Azja ułatwiając organizacji kontakty z państwami tego regionu. Cele, jakie stawia sobie UE dla współpracy z pozostałymi krajami azjatyckimi to wspieranie procesów demokratycznych, wpływanie na przestrzeganie praw człowieka oraz pomoc finansowa. Państwa regionu dostrzegają i krytykują nietraktowanie ich przez UE jak równowartościowych partnerów⁹. Podkreślają niezadowolenie i brak akceptacji dla ingerowania UE w ich wewnętrzne sprawy. Wyrażają niezadowolenie z tego, iż, zwłaszcza Wielka Brytania, a przez to cała Unia, przywiązuje tak dużą wagę do demokratyzacji, podając za przykład brak zgody na włączenie do ASEM (Asia – Europe Meeting)¹⁰, Birmy¹¹.

Polityka UE w stosunku do regionu Azji-Pacyfiku odpowiada natomiast Japonii. Dostrzega ona, że kraje te nie są traktowane jak równorzędne. Tak też i Japonia widziała od wieków swoją rolę w regionie, jako tę nadrzędną. Swoją ekspansję w tym obszarze tłumaczyła potrzebą znalezienia się krajów regionu w odpowiednim miejscu hierarchii czyli pod zarządem Japonii, stojącej wyżej. W związku z tym przekonaniem, państwa te we własnym interesie powinny być znaleźć się

⁶ E. Plooi van Gorsel, *EU-Japan Cooperation in the Age of Globalisation* 2000/03/08, dostępne na: http://www.deljpn.ec.europa.eu/home/speech_en_Speech%2009/00.php, odczyt z dn. 24.03.2009.

⁷ Y. Tebriz, H. S. Tuszyński, *Rok 2007 rokiem azjatyckiej gospodarki*, <http://globaleconomy.pl/content/view/2435/9/> odczyt z dn. 17.10.2008.

⁸ Strona poświęcona stosunkom UE w Azji: http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.impact.php, odczyt z dn. 5.04.2009.

⁹ C. de Prado Yepes, *The effect of ASEM on European foreign policies*, „Gaiko Forum”, Summer 2000, s. 25–37.

¹⁰ Strona internetowa procesu: <http://www.aseminfoboard.org/>, odczyt z dn. 26.01.2010.

¹¹ A. Gradziuk, *10 lat Asia–Europe Meeting (ASEM)*, „Biuletyn” Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 14.09.2006, nr 54 (394), s. 15–12.

pod jej nadzorem, który miał zapewnić bezpieczeństwo i dobrobyt całego regionu¹². Z tego przekonania wyrosła koncepcja Wielkiej Azji Wschodniej, obszaru dobrobytu skupiającego państwa Azji pod zarządem Japonii. Nadrzędna rola Europy w relacjach z krajami tego obszaru i traktowanie przez nią Japonii za najpewniejszego partnera, odzwierciedla układ idealny dla części Japończyków.

Unia Europejska, wówczas EWG, posiadała szczególne miejsce w polityce zagranicznej Japonii do końca zimnej wojny. Jej znaczenie wpisane było w trójfilarową teorię sformułowaną i przedłożoną w 1962 r. na spotkaniu w Londynie, przez Hayato Ikedę, premiera w latach 1960–1964. Teoria opierała się na przekonaniu, iż Wspólnoty Europejskie, Stany Zjednoczone i Japonia stanowią trójkąt polityczny, który ma potencjał zapewnić pokojowe funkcjonowanie wolnego świata. Według niej, te trzy filary powinny ze sobą współpracować, jako naturalni partnerzy demokratyczni, by przez wspólne działania przyczynić się do stabilizacji stosunków międzynarodowych i do pokojowego ich funkcjonowania. Systematycznie podkreślana była potrzeba wzmocnienia relacji z organizacją, by trójkąt demokratyczny funkcjonował z wykorzystaniem pełnego potencjału. W „Japanese Diplomatic Blue Book” za 1985 rok pada stwierdzenie, iż zintegrowana i silna Europa jest ważna dla stabilności i rozwoju Japonii oraz całego wolnego świata, dlatego też rozwijanie z nią relacji jest tak ważne¹³.

Działania polityki zagranicznej Japonii bazujące na traktowaniu swej roli jako „członka Zachodu”¹⁴ straciły rację bytu wraz z końcem zimnej wojny. Od lat 90. wspólnota nie zajmuje osobnego miejsca w założeniach polityki zagranicznej Japonii, jak też nie istnieje żadna teoria regulująca wzajemne stosunki. Tokio buduje swą politykę zagraniczną w oparciu o takie cele, jak promocja pokoju, stabilizacji oraz przyczynianie się do zaprowadzenia takiego stanu na świecie przez różnorodne działania. Szczególne miejsce zadania te zajmują w koncepcji „Łuk Wolności i Dobrobytu” (Arc of Freedom and Prosperity)¹⁵ stworzonej przez ówczesnego ministra spraw zagranicznych Taro Aso w listopadzie 2006 r. Cele te oraz metody niesiłowe, jakie stosuje do ich realizacji są zbieżne z unijnymi, co

¹² S. Suzuki, *Japan's Socialization into Janus-Faced European International Society*, „European Journal of International Relations” 2005, s. 138–164.

¹³ „Japanese Diplomatic Blue Book” za 1985 rok, dostępne na: <http://www.mofa.go.jp/POLICY/other/bluebook/1986/1986-contents.htm>, odczyt z dn. 16.04.2009.

¹⁴ Określenie użyte w „Japanese Diplomatic Blue Book” za 1982 rok, dostępne na: <http://www.mofa.go.jp/POLICY/other/bluebook/1983/1983-contents.htm>, odczyt z dn. 16.04.2009.

¹⁵ Tekst dostępny na: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/aso/speech0611.html>, odczyt z dn. 2.07.2008.

zbliża oba podmioty. Dodatkowo, Japonia wyraża potrzebę posiadania rozwiniętych relacji z innymi, niż tylko Stany Zjednoczone uczestnikami stosunków międzynarodowych. W związku z tym, iż jej kontakty z krajami regionu, przez wzgląd na zaszczości historyczne, nie mogą rozwijać się w pełni pozytywnie, UE jawi się partnerem, który może wypełnić tę potrzebę. Na korzyść relacji tych dwóch podmiotów działają także ograniczenia, wynikające z różnych przyczyn, w stosowaniu rozwiązań militarnych w polityce zagranicznej. Nie ma więc między nimi sporów, do jakich dochodzi na tym tle pomiędzy nimi a Stanami Zjednoczonymi.

WSPÓLNE DEKLARACJE ORAZ INNE DOKUMENTY DOTYCZĄCE STOSUNKÓW DWUSTRONNYCH

Punktem przełomowym dla stosunków Japonii z organizacją było podpisanie w Hadze w 1991 r. Wspólnej deklaracji Wspólnota Europejska – Japonia (*Joint Declaration on Relations between The European Community and its Member States and Japan*)¹⁶. Był to pierwszy wspólny oficjalny dokument będący dodatkowo drogowskazem dla rozwoju relacji politycznych. Była to pierwsza próba zbudowania kompleksowego partnerstwa pomiędzy aktorami, relacje między którymi, jak zostaje to określone przez organizację, zbyt długo zdominowane były przez kwestie gospodarcze i handlowe¹⁷.

Partnerzy stworzyli w dokumencie ramy dla stosunków wzajemnych oraz uzgodnili, w których kwestiach międzynarodowych powinni wspólnie zabierać głos. Za obszary dla wspólnego działania uznali propagowanie praw człowieka, demokracji, szerzenie pokoju i rządów prawa. Cele te mogą się wydawać ogólnikowymi deklaracjami, pod którymi z zachodniej perspektywy każde państwo mogłoby się podpisać i pod którymi w rzeczywistości niewiele się kryje. Jeśli jednak weźmie się pod uwagę region, w którym znajduje się Japonia, a nawet całą Azję, wspólnie ustanowione cele zyskują na wartości. Kraj Kwitnącej Wiśni należy do nielicznych krajów na tym kontynencie, w których postanowienia zawarte w deklaracji funkcjonują. W związku z tym partnerstwo z nią ma szczególną wartość. Japoński sposób postrzegania problematyki praw człowieka, demokracji,

¹⁶ Pełny tekst Deklaracji dostępny na: http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.political.hague.php, odczyt z dn. 27.03.2008.

¹⁷ M. Reiterer, *The Decade of Japan-EU Cooperation and EU Enlargement: A New Challenge* 2003/06/12, dostępne na: http://www.deljpn.ec.europa.eu/home/speech_en_Speech%2020/03.php, odczyt z dn. 16.04.2009.

sprawowania rządów bazuje na zachodnim, zatem pod tym względem są to bliscy sobie partnerzy¹⁸.

W Deklaracji Haskiej UE i Japonia zobowiązały się informować i konsultować się we wszystkich ważnych sprawach międzynarodowych. Świadczy to o uznaniu znaczenia wzajemnych relacji politycznych oraz o dostrzeżeniu korzyści mogących płynąć ze wspólnych uzgodnień. Zdecydowano się także na szereg spotkań na różnych szczeblach, aby w ten sposób pogłębiać i rozwijać relacje. Powołano coroczne spotkania: 1 – WE – Japonia na szczeblu komisarz Komisji i japoński minister spraw zagranicznych, 2 – coroczne szczyty pomiędzy przewodniczącym Rady Europy, przewodniczącym Komisji Europejskiej oraz japońskim premierem¹⁹, a także 3 – coroczne spotkania pomiędzy Komisją a japońskim rządem na szczeblu ministerialnym. Działy one równolegle z ustanowionymi w 1983 r. spotkaniami Trojki z japońskim ministrem spraw zagranicznych oraz także ustanowionych wcześniej, odbywających się co dwa lata, spotkań Trojki na poziomie dyrektorów politycznych, w składzie wyższych urzędników z Komisji Europejskiej, państw członkowskich oraz japońskiego ministerstwa spraw zagranicznych. Każde ze spotkań odpowiada za inną część współpracy. Dyrektorzy polityczni rozwijają możliwości relacji politycznych – wymieniają poglądy na kwestie międzynarodowe najwyższej wagi, takie jak sytuacja w Rosji, na Bałkanach, kwestia bezpieczeństwa w Azji, nieprolifercja, prawa człowieka, kwestie związane z ONZ i wszelkie bieżące wydarzenia²⁰. Spotkania pomiędzy Trojką a japońskimi grupami roboczymi koncentrują się na analizie i wymianie informacji na temat Azji/Oceanii, procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie, Europy Wschodniej i Azji Centralnej, jak też Bałkan i Afryki. Odbywają się także coroczne spotkania międzyparlamentarne Japonii i UE²¹.

Do monitorowania realizacji celów i zadań wytyczonych przez Deklarację powołano Specjalną Grupę Sterującą (Action Plan Steering Group)²². Od momentu podpisania Deklaracji dialog rozwija się na trzech polach: dialogu politycznym, współpracy gospodarczej i handlowej oraz współpracy w obszarze wspólnych wyzwań globalnych.

¹⁸ Chociaż np. kara śmierci jest w Japonii wciąż orzekana i wykonywana.

¹⁹ Stosunku UE z Japonią: http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.impact.php, odczyt z dn. 3.05.2009.

²⁰ Ibidem.

²¹ Stosunki polityczne UE z Japonią: http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.political.php, odczyt z dn. 27.03.2008.

²² http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.impact.php, op.cit.

Deklaracja Haska zdecydowanie otworzyła nowy rozdział w relacjach UE – Japonia tworząc „nową erę”²³ stosunków wzajemnych. Co doprowadziło do przełomu w relacjach, co sprawiło, że aktorzy zdecydowali się na stworzenie takiego dokumentu? Stroną inicjującą była Japonia, głównie jej polityk Hisashi Owada²⁴, który zainicjował dążenie do powołania tekstu. Powodem był fakt, iż we wzajemnych relacjach gospodarczych wciąż nie układało się zbyt dobrze. Bilans handlu wzajemnego od lat 60. był ciągle niekorzystny dla organizacji pozostawiając wartość eksportu do Japonii daleko w tyle za importem. Dialog polityczny miał zbliżyć partnerów, stworzyć grunt dla współpracy, by w ten sposób wpłynąć pozytywnie na kwestie pozostające spornymi. Dokument miał też skonsolidować długie już relacje wzajemne. Na stworzenie deklaracji miał wpływ także fakt, iż na spotkaniu G7 w 1990 r. doszła do Japończyków informacja, że wspólnota szykuje się do podpisania porozumienia z USA. Nie chcieli więc pozostać w tyle lub zostać wykluczeni z relacji²⁵.

Rozmowy nad dokumentem zaczęły się w marcu 1990 r. i trwały mniej więcej cztery miesiące. Negocjacje nie były łatwe, co było powodowane wzajemnymi pretensjami. Japonia zarzucała wspólnocie, że ta chce skupić się na problemach gospodarczych, czyniąc ich rozwiązanie warunkiem przejścia do kwestii politycznych. Z kolei Unia odwrotnie, zarzucała Japonii, że chce skupić się na polityce, by ukryć stojące między partnerami problemy natury gospodarczej. Negocjacje prowadzone były ze strony japońskiej przez Hisashi Owadę, a ze strony organizacji przez przedstawicieli państw sprawujących prezydencję (wiceministra spraw zagranicznych Luksemburga, a następnie, od drugiej połowy roku, wiceministra spraw zagranicznych Holandii) a także stale przez Komisję. Japonia była pod wrażeniem znakomitej organizacji pierwszego z krajów sprawującego urząd prezydencji. Jak zauważyła, nie miał on jednak zbyt dużej siły oddziaływania na decyzje pozostałych krajów²⁶.

W 2001 r. została wydana kolejna deklaracja o współpracy wzajemnej, zanim to jednak nastąpiło, strony wydały także jednostronne dokumenty zawierające infor-

²³ Określenie użyte w Deklaracji.

²⁴ Hisashi Owada – dyplomata japoński, przewodniczący japońskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, doradca japońskiego ministerstwa spraw zagranicznych, w latach 1976–1978 prywatny sekretarz premiera Takeo Fukudy, ambasador przy OECD w latach 1988–1989, wiceminister spraw zagranicznych w latach 1991–1993, od 2003 r. sędzia MTS, od 2009 r. jego pierwszy japoński przewodniczący.

²⁵ J. Gilson, *Japan and the European Union. A Partnership for the XXI century?*, Basingstoke 2002, s. 56.

²⁶ Ibidem.

macje dotyczące partnera. W „Japanese Diplomatic Blue Book” za 1992 rok i kolejnych, podkreśla się potrzebę rozbudowy relacji z organizacją na różnych płaszczyznach. 1996 rok został uznany w tymże źródle za bardzo owocny w relacjach. Doszło wtedy do ich wzmocnienia przez co, jak zostało to określone, można było nazwać ten rok „sezonem europejskim” dla japońskiej dyplomacji. W 1992 r. Rada Europejska wydała dokument dotyczący jej polityki w stosunku do Japonii, pierwszy od 1988 roku. Był on zdecydowanie bardziej pozytywny w wydźwięku niż wcześniejszy. Podkreślał potrzebę pogłębiania współpracy na wszystkich polach uwzględniając polityczne. W 1995 r. przyjęty został przez Komisję Europejską dokument *EU and Japan – The Next Steps*²⁷, w którym Japonia została określona mianem kluczowego partnera Unii w Azji. Wymiana handlowa z Japonią w tym czasie nadal była większa niż z Chinami i to ponaddwukrotnie. W dokumencie UE przyznała potrzebę posiadania głębszych i szerszych relacji z Japonią. Szczególny nacisk został położony na potrzebę wzmocnienia relacji politycznych. Podkreślono, iż relacje z Japonią są dla UE jednymi z priorytetowych. Dostrzeżono także większą aktywność Japonii na polu politycznym, co przyjęto z zadowoleniem, gdyż przyczyniało się to do możliwości pogłębienia współpracy na tym polu. Także Japonia badała możliwości współpracy przedstawiając wnioski w dokumentach: *Basic Thinking on the Policy of the Japanese Government to the EC* z 1992 r. oraz *Policy co-operation with Europe: Japan's Agenda for the 21st century Nihon to EU* z 1993 r. W 1993 r. Japonia ustanowiła swoje przedstawicielstwo w Strasbourgu, co było odpowiedzią na rosnącą rolę Parlamentu Europejskiego. W 1996 r. powstało forum polityczne Trojka – Japonia.

W 2001 roku podpisana została wspomniana, druga wspólna deklaracja: *Plan Działania dla Współpracy UE – Japonia (An Action Plan for EU-Japan Cooperation)*²⁸. Wprowadziła ona nowe płaszczyzny dla kontaktów wzajemnych. W dokumencie znajduje się zapis głoszący, iż UE i Japonia dzieląc wartości, takie jak wolność, demokracja, rządy prawa, że są w związku z tym „naturalnymi sprzymierzeńcami i partnerami” w wysiłkach na rzecz rozwoju stabilnego multilateralnego światowego systemu politycznego. Strony podkreśliły dotychczasowy wzajemny wkład w rozwiązywanie problemów globalnych oraz potrzebę dalszej, pogłębionej współpracy na tym polu. Japonia i UE wyraziły także przekonanie, że współzależ-

²⁷ *EU and Japan – The Next Steps*, Commission's Communication to the Council, 29.05.1995, dostępne na: http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.political.general.php, odczyt z dn. 7.11.2007.

²⁸ Treść Deklaracji dostępna na: <http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/overview/21c.pdf>, odczyt z dn. 27.03.2008.

ność polityczna i gospodarcza wpływa na korzyść współpracy²⁹ oraz podkreśliły znaczącą konwergencję poglądów w różnych dziedzinach. Liderzy wyrazili wolę i potrzebę uwzględnienia w partnerstwie UE – Japonia skoordynowanych i konkretnych zadań i działań. Zwrócili też uwagę, że współpracują, by odpowiadać efektywniej na globalne wyzwania oraz, że posiadają szczególną odpowiedzialność za społeczność globalną. Jednocześnie wyrazili potrzebę bliższej kooperacji, podkreślając wspólne cechy funkcjonowania na międzynarodowej scenie politycznej, takie jak wspieranie finansowe rejonów ubogich i kryzysowych. UE i Japonia stwierdziły w dokumencie, że są zdeterminowane, by kształtować „wspólną przyszłość”. Wyraziły przekonanie, że natężenie handlu, kontaktów biznesowych oraz wymiany osobowej i kulturowej obrazuje potrzebę dalszego pogłębiania współpracy. Współpraca ta, by rozwijała się efektywniej, miała być budowana w ramach celów i obszarów wspólnego zainteresowania, które wymieniono w dokumencie.

Pierwszym celem określono promowanie pokoju i bezpieczeństwa. Dyskusje na tym polu i wspólne działania obejmują kwestie reformy ONZ, kontroli zbrojeń, rozbrojenia i nieprolifracji, praw człowieka, demokracji i stabilizacji, zapobiegania konfliktom i budowania pokoju oraz kwestii regionalnych. Drugi cel to wzmocnienie gospodarczego i handlowego partnerstwa, przy wykorzystaniu „dynamizmu globalizacji dla korzyści wszystkich”. Strony zaznaczyły, iż w związku z tym, iż obie są silnymi gospodarkami wytwarzającymi łącznie 45% światowego PKB, mają potencjał i będą działać, by przy zastosowaniu swoich zasobów pomagać innym krajom. Łącznie oba podmioty przekazują około 70% ODA dostarczanego przez członków OECD/DAC. Współpraca Japonii i UE w dziedzinie gospodarczej nie jest więc ukierunkowana wyłącznie na obustronne wzbogacenie się. Za trzeci cel obrano radzenie sobie z globalnymi i społecznymi wyzwaniami. W ramach tego zadania poruszane są problemy zatrudnienia, starzejącego się społeczeństwa, równości płci, edukacji, środowiska, nauki i technologii, energii i transportu oraz terroryzmu, przestępczości międzynarodowej, przemytu narkotyków i współpracy sądowej. Rozwiązania na te problemy strony upatrują w wymianie doświadczeń, zwiększeniu bezpośrednich kontaktów osób związanych z problematyką pracy z UE i Japonii oraz wspólne prace badawcze, konferencje a także pomaganie krajom rozwijającym się. Czwartym celem, ustanowionym, by w sposób szczególny przyczynić się do pogłębiania relacji, ogłoszono integrację ludzi i kultur (*bringing together people and cultures*). Głównym celem współpracy

²⁹ http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.political.php, op.cit.

w ramach zadania ustanowiono „przybliżenie ludzi i kultury”, by wzajemny dialog polityczny miał silne podstawy na gruncie społeczeństw.

Oprócz czterech zadań, lata 2001–2011 ustanowiono dekadą współpracy. Podczas tego okresu obie strony zdecydowały, iż będą podejmować szczególne starania, by stosunki wzajemne rozwijały się dynamicznie. Cel ten osiągnięty będzie w szczególności poprzez promowanie wiedzy o sobie. W 2002 r. Powołano Grupę Sterującą, by nadzorowała realizację założeń Planu z 2001 r. Została też w tymże roku w Tokio przeprowadzona konferencja na temat dalszej promocji wymiany osobowej i kulturalnej³⁰.

Przyjęcie Planu było w UE komentowane słowami, iż udowadnia to pozytywną ewolucję stosunków UE – Japonia. Padło stwierdzenie, że Plan pozwoli osiągnąć pełny potencjał relacji, przez działania w dziedzinach wspólnego zainteresowania oraz, że odzwierciedla zarówno zmiany w partnerstwie, jak też nowe role UE i Japonii na zmieniającej się dynamicznie arenie międzynarodowej ery pozimnowojennej³¹.

WSPÓŁPRACA POLITYCZNA – WSPÓŁPRACA W EUROPIE

Unia Europejska i Japonia współpracowały koordynując pomoc przyznaną Bośni i Hercegowinie. Był to pierwszy raz kiedy wspólnie koordynowały projekt międzynarodowy³². Współpracowały pomagając mieszkańcom Kosowa w czasie konfliktu i po nim. Japonia dostarczyła także pomoc finansową dla uchodźców z tego kraju i jego sąsiadów³³. Obie strony zaangażowane były w proces pokojowy w Bośni i Hercegowinie. Współpracowały w projekcie zatrudnienia i środowiskowym UNDP Village, które to działania według nich, mogą służyć za przykład dla przyszłej kooperacji³⁴. W kwietniu 2004 r. Irlandia (wówczas przewodnicząca UE) we współpracy z Japonią, przeprowadziła spotkanie dotyczące demokratyzacji Bałkan Zachodnich. Wydarzenia i sytuacja w tym regionie zajmowały i nadal zajmują ważne miejsce wśród kwestii dyskutowanych na szczytach UE – Japonia, a sytuacja

³⁰ „Japanese Diplomatic Blue Book” za 2002 rok, dostępne na: <http://www.mofa.go.jp/POLICY/other/bluebook/2003/index.html>, odczyt z dn. 15.04.2009.

³¹ M. Reiterer, *The Decade of...*

³² Sprawozdanie z 7 szczytu UE – Japonia, Tokio, 12.01.1998, dostępne na: http://ec.europa.eu/external_relations/japan/summit_en.htm, odczyt z dn. 21.04.2009.

³³ Sprawozdanie z 8 szczytu UE – Japonia, op.cit.

³⁴ Sprawozdanie z 6 szczytu UE – Japonia, op.cit.

w tym obszarze jest zawsze szeroko komentowana w dokumentach z tychże spotkań. Japonia angażuje się również w prace europejskich organizacji regionalnych. W 1991 r. stała się członkiem założycielem Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju³⁵. Od 1995 r. jest „nieuczestniczącym krajem” w OBWE, co pozwala jej na uczestniczenie w obradach. W czerwcu 1994 r. wsparła finansowo misję OBWE w Sarajewie, której celem było monitorowanie i przeprowadzenie wyborów, czuwanie nad przestrzeganiem praw człowieka oraz promowanie pokoju. W 1996 r. Japonia otrzymała status obserwatora w Radzie Europy.

WSPÓŁPRACA REGIONALNA W AZJI

W sferze wzajemnego szczególnego zainteresowania w obszarze Azji Pacyfiku leży problem Półwyspu Koreańskiego, nad którego rozwiązaniem UE i Japonia pracują z innymi krajami w ramach KEDO³⁶. Współpracowały także w Timorze Wschodnim budując naród od podstaw w ramach przejściowej administracji ONZ w Timorze Wschodnim (the United Nations Transitional Administration in East Timor – UNTAET). Tematem zainteresowania jest także wzrastająca pozycja i rola Chin w regionie. UE wspierała kraje Azji-Pacyfiku finansowo, by pomóc wydostać się im z kryzysu gospodarczego lat 90. Pomoc ta pod względem wielkości była druga po japońskiej³⁷. UE i Japonia współpracowały w ramach Tokijskiej konferencji nad Irakiem (the Tokyo Conference on Iraq), która odbyła się w październiku 2004 r. oraz w ramach spotkania dla darczyńców dla Sri Lanki w Brukseli w styczniu 2005 roku³⁸. Współpracują także monitorując przestrzeganie praw człowieka w tym kraju³⁹. Od 2005 r. prowadzą „Strategiczny dialog nad bezpieczeństwem w Azji Wschodniej”, a od 2006 r. „Strategiczny dialog nad Azją Centralną”.

Tematem pojawiającym się stale na szczytach jest problem Afganistanu. Uznając wagę stabilnej implementacji Planu Działania dla Afganistanu (Afghanistan Compact) z 2006 roku⁴⁰. UE i Japonia kontynuują bliską współpracę w udzielaniu pomocy temu krajowi na polu rozwoju obszarów wiejskich, reform policji i sądow-

³⁵ M. Reiterer, *The Decade of...*

³⁶ Sprawozdanie z 8 szczytu UE – Japonia, op.cit.

³⁷ http://www.deljpn.ec.europa.eu/relation/showpage_en_relations.political.php, op.cit.

³⁸ Sprawozdanie z 14 szczytu UE – Japonia, op.cit.

³⁹ Sprawozdanie z 16 szczytu UE – Japonia, Berlin, op.cit.

⁴⁰ Dokument został stworzony na Konferencji w sprawie Afganistanu w Londynie przez rząd Afganistanu, ONZ i społeczność międzynarodową. Treść dokumentu dostępna na: <http://unama>.

niczej oraz rozbijaniu nielegalnych uzbrojonych grup (*Disbandment of Illegal Armed Groups* – DIAG)⁴¹. Japonia wyraziła wolę przyczynienia się do wzmocnienia reform sektora policji w tym kraju w bliskiej współpracy z misją EPBiO⁴².

Tematem dyskutowanym wspólnie są także wydarzenia na Bliskim Wschodzie. UE i Japonia podkreślają wartość ich strategicznego dialogu nad Azją Centralną i znaczenie ich bliskiej współpracy w tym obszarze. Są przekonane, iż przejrzystość, współpraca regionalna oraz koordynacja przyznawanej pomocy są istotne, by wspólnie przyczynić się do stabilizacji i dobrobytu w Azji Centralnej. UE i Japonia wyrażają chęć współpracy nad rozwojem zasobów ludzkich uwzględniając edukację, prawa człowieka, demokrację i rządy prawa oraz nad zarządzaniem granicami, wodą i zdrowiem⁴³.

WSPÓŁPRACA NA RZECZ WALKI Z UBÓSTWEM

Walka z ubóstwem to pole, na którym UE i Japonia mają bardzo duże osiągnięcia. Wskazując na owoce swej współpracy podkreślają, iż stworzyły dobre podstawy dla kooperacji na polu pomocy humanitarnej uwzględniając wymianę informacji na temat własnych doświadczeń w tej dziedzinie. Podejmowały wspólne działania w szczególności w Aceh, Sudanie, Kongo i Sri Lance. Łączą ich także środki, jakie wybierają, by nieść pomoc – wspieranie reform gospodarczych i rozwoju technologii⁴⁴. Japonia i UE interesują się sytuacją w krajach Afryki Subsaharyjskiej i Azji Południowej oraz podkreślają wspólną wolę współpracy na polu polityki zapewnienia żywności, rozwoju zasobów ludzkich oraz wsparcia polityki edukacyjnej i zdrowotnej⁴⁵. W ramach Inicjatywy dla opiekującego się światem (Initiative for a Caring World) stworzonej przez premiera Ryutaro Hashimoto partnerzy zdecydowali dzielić się swoimi doświadczeniami i wiedzą z innymi krajami, by w ten sposób „budować lepsze społeczeństwa dla przyszłych generacji”⁴⁶. Strony łączą

unmissions.org/default.aspx?/news/_londonConf/_docs/06jan30-AfghanistanCompact-Final.pdf, odczyt z dn. 30.04.2009.

⁴¹ Sprawozdanie z 16 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ J. M. Barroso, *EU and Japanese strategies for a better tomorrow – a knowledge renaissance*, 22.04.2006, dostępne na: http://www.deljpn.ec.europa.eu/home/speech_en_SPEECH%2008/2006.php, odczyt z dn. 16.11.2008.

⁴⁵ Sprawozdanie z 8 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁴⁶ Sprawozdanie z 6 szczytu UE – Japonia, op.cit.

wysiłki na rzecz zmniejszania światowych dysproporcji w zasobności, zdrowiu i technologii⁴⁷. Japonia i UE zdecydowały się także na zbadanie sposobów bliższej współpracy w OECD/DAC i innych forach międzynarodowych, by wzmocnić strategiczne narzędzia do walki z ubóstwem⁴⁸.

OCHRONA ŚRODOWISKA

Dialog dotyczący kwestii środowiskowych jest mocno rozwinięty, na co pozwala zbieżne stanowisko stron w zakresie problemów na tym polu. Dialog został oficjalnie zainicjowany już w 1977 r. Od 1992 r. odbywają się regularne coroczne spotkania, które mają postać konsultacji na wysokim szczeblu. Japonia i UE wymieniają podczas nich poglądy na temat zmian klimatycznych, zrównoważonej konsumpcji i produkcji oraz innych kwestii. Proces ustanowienia Konwencji o zmianach klimatycznych, a w szczególności negocjacje nad protokołem z Kioto z grudnia 1997 roku⁴⁹, unaocniły UE i Japonii, jak same stwierdzają, iż bliższa współpraca na polu środowiskowym jest niezbędna. Obaj partnerzy mają zbliżone poglądy w kwestiach środowiskowych, które jednocześnie są odmienne od tych reprezentowanych przez Stany Zjednoczone, które nie ratyfikowały protokołu z Kioto. Chcą one współpracować dalej, by zapewnić możliwie najszersze uczestnictwo krajów w Protokole przez jego ratyfikację i implementację.

UE i Japonia nie ograniczają swych działań do Protokołu z Kioto. Wskazują na potrzebę jak najwcześniejszych konsultacji na temat akcji, które podejmą kraje po 2012 r., czyli po jego wygaśnięciu. Zwracają uwagę na potrzebę rozwinięcia dyskusji na temat reżimu po 2012 roku na forum ONZ w celu zainicjowania negocjacji nad przyszłym projektem. Podkreślają tym samym wagę posunięcia na przód prac nad realizacją Planu Działania z Montrealu (Montreal Action Plan) z 2005 r., który zakłada potrzebę prac nad stworzeniem planu działania po 2012 roku⁵⁰. UE i Japonię łączy pogląd, iż powinien zostać ustanowiony długodystansowy cel redukcji światowej emisji gazów cieplarnianych o połowę lub więcej do 2050 roku.

⁴⁷ M. Reiterer, *The Decade of...*

⁴⁸ Sprawozdanie z 15 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁴⁹ Więcej na temat Protokołu z Kioto: J. Baylis, S. Smith (red.), *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Kraków 2008, s. 583–585.

⁵⁰ Sprawozdanie z 15 szczytu UE – Japonia, op.cit.

Partnerzy rozwijają swoją współpracę także na polu szerszego rozprzestrzenienia i rozwoju istniejących technologii przyjaznych środowisku, jak też ich transferu do krajów rozwijających się. W 2005 r. rząd Japonii gościł Konferencję Ministerialną Inicjatywy 3R (Reduce, Reuse and Recycle)⁵¹, która jest kierowana przez G8. UE i Japonia podkreślają potrzebę wejścia w życie Planu Implementacji stworzonego na Światowym Szczycie Zrównoważonego Rozwoju (World Summit on Sustainable Development – WSSD) oraz współpracy w zarządzaniu zasobami naturalnymi. Według nich znacząca redukcja światowej emisji gazów cieplarnianych jest niezbędna, by ustabilizować ilość tych gazów na poziomie, który zapobiegnie niebezpiecznym zmianom.

UE i Japonia deklarują wzmocnienie współpracy na rzecz bezpieczeństwa energetycznego w obszarach, takich jak zwiększenie przejrzystości, przewidywalności i stabilności globalnych rynków, polepszenia klimatu inwestycyjnego w sektorach energetycznych, promowanie wydajności energetycznej i oszczędzania energii, zróżnicowania źródeł energii, promowania zwiększenia użycia paliw ekologicznych oraz niskowęglowych technologii uwzględniając technologie bezwęglowe, odnawialne źródła energii, jak wiatr, słońce i biopaliwa oraz energię nuklearną⁵².

Na siedemnastym szczycie UE–Japonia w Tokio w 2008 r., w którym udział wzięli Yasuo Fukuda – premier Japonii oraz Janez Janša – premier Słowenii (która w tym czasie przewodniczyła Unii Europejskiej) i przewodniczący Komisji Europejskiej, José Manuel Barroso, strony także podniosły kwestie środowiskowe. W kwestii zmian klimatycznych partnerzy zdecydowali się na zaproponowanie nowego planu oszczędności energetycznej w ramach działań G8. Strony szczytu podjęły decyzję o podjęciu wspólnych działań w celu stworzenia „skutecznego i wszechstronnego” planu zatrzymania wydzielania dwutlenku węgla. Działania te mają zostać podjęte poza protokołem z Kioto⁵³. Konsultacje w dziedzinie ochrony środowiska odbywają się w szczególności podczas Konsultacji o Środowisku i Transporcie na wysokim szczeblu oraz podczas spotkań ekspertów dotyczących kwestii szczegółowych. Na rzecz rozwoju współpracy UE – Japonia na polu środowiskowym działają japońskie środowiska biznesowe reprezentowane między innymi przez Nippon Keidanren⁵⁴.

⁵¹ Sprawozdanie z 14 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁵² Sprawozdanie z 16 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁵³ K. Olewniczak, *Japonia-UE/ Trzeba zacząć negocjacje nad następcą Kioto*, 25.04.2008. dostępne na: <http://www.psz.pl/tekst-10631/Japonia-UE-Trzeba-zaczac-negocjacje-nad-nastepca-Kioto>, odczyt z dn. 3.02.2009.

⁵⁴ Strona internetowa organizacji: <http://www.keidanren.or.jp/>, odczyt z dn. 11.04.2009.

NIEPROLIFERACJA I ROZBROJENIE, ANTYTERRORYZM

Kwestia rozbrojenia i nieprolifracji jest jedną z głównych regularnie podejmowanych w rozmowach na wysokim szczeblu. UE i Japonia wspierały implementację Rezolucji 1540 Rady Bezpieczeństwa ONZ⁵⁵, skierowanej przeciwko proliferacji broni masowego rażenia, środków jej przemieszczania i związanego z nią sprzętu i materiałów. Skupiają się na promowaniu kolektywnych wysiłków na rzecz kontroli zbrojeń w szczególności kontroli eksportu w skali światowej. UE i Japonia były także rzecznikami niezwłocznego rozpoczęcia negocjacji nad Fissile Material Cut-off Treaty. Działy także na rzecz podpisania i ratyfikacji Traktatu Pełnego Zakazu Testów (Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT), który został stworzony w 1996 r. i zakazuje wszelkich prób eksplozji broni nuklearnej⁵⁶. UE i Japonia wezwały też wszystkie kraje, które nie podpisały traktatu, by w międzyczasie powstrzymały się od jakichkolwiek akcji sprzecznych z jego zobowiązaniami⁵⁷. Problemem, nad rozwiązaniem którego strony chcą współpracować, jest wprowadzenie uniwersalnego i efektywnego totalnego zakazu na stosowanie min przeciwpiechotnych. Chcą wspólnie działać na rzecz ich usuwania oraz pomocy ofiarom tej broni. Pragną podjąć kroki, by plan znalazł zainteresowanie na forum ONZ. UE i Japonia podkreślają potrzebę sformułowania sprawnego, efektywnego i praktycznego reżimu, by wzmocnić Konwencję o Broni Biologicznej. W 2005 roku podpisały porozumienie Japonia – EURATOM⁵⁸. Cel, jaki przyświeca tej współpracy to promocja pokojowego stosowania energii nuklearnej⁵⁹.

W kwestii walki z terroryzmem UE i Japonia regularnie apelują do wszystkich krajów, by ratyfikowały i implementowały wszystkie dwanaście międzynarodowych konwencji dotyczących zwalczania terroryzmu oraz, by implementowały rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczące tego problemu. W 2004 r. partnerzy powołali regularne spotkania w Brukseli pomiędzy japońskim ambasadorem odpowiedzialnym za walkę z terroryzmem a koordynatorem UE ds. walki z terroryzmem.

⁵⁵ Treść rezolucji dostępna na: <http://www.state.gov/t/isn/c18943.html>, odczyt z dn. 11.04.2009.

⁵⁶ *What is Comprehensive Test Ban Treaty*: <http://www.acronym.org.uk/ctbt/index.htm>, odczyt z dn. 19.12.2008.

⁵⁷ Sprawozdanie z 14 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁵⁸ Sprawozdanie z 15 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁵⁹ Sprawozdanie z 9 szczytu UE – Japonia, op.cit.

Pierwsze spotkanie odbyło się w październiku tegoż roku⁶⁰. Strony zdecydowały się współpracować w szczególności w Azji Południowo-Wschodniej i wspierać regionalną kooperację przez regionalne centra antyterrorystyczne⁶¹.

PODSUMOWANIE

Kontakty z Japonią mają duże znaczenie dla Unii Europejskiej przede wszystkim w związku z rosnącą od lat 90. rolą krajów regionu Azji Południowo-wschodniej w stosunkach międzynarodowych. Japonia jest najpewniejszym partnerem wśród państw obszaru co nadaje jej szczególną wartość. Dla Japonii z kolei relacje z UE mają tę zasadniczą zaletę, że w odróżnieniu od stosunków Japonii ze Stanami Zjednoczonymi, są relacjami dwóch równoważnych partnerów. Dla Tokio, które wyraża potrzebę posiadania rozwiniętych relacji z innymi, niż tylko Stanami Zjednoczonymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, wobec faktu, iż z powodu zaszczości historycznych, nie posiada całkowicie poprawnych relacji z krajami swojego regionu, Unia jest w zasadzie jedynym możliwym wyborem.

Japonia i UE spotykając się na corocznych szczytach pogłębiają swoją współpracę przez wymianę poglądów na międzynarodowe wydarzenia polityczne oraz wypracowywanie wspólnych stanowisk w pozwalających na to kwestiach. Wyrażają też konsekwentnie wolę pogłębiania relacji oraz, co istotniejsze, podejmują działania zmierzające do tego celu. Za przykład może tu posłużyć zaawansowana współpraca kulturalna, która ma za zadanie promowanie wiedzy na temat siebie nawzajem wśród społeczeństw. Działania na tym polu są szczególnie rozwijane obecnie, w czasie dekady współpracy 2001–2011.

Oba podmioty współpracują politycznie przede wszystkim udzielając wsparcia finansowego obszarom ubogim lub też wysyłając personel i potrzebne środki w obszary konfliktów. Współpracują wymieniając doświadczenia w walce z ubóstwem. Łączą ich także środki, jakie wybierają, by nieść pomoc – wspieranie reform gospodarczych i rozwoju technologii. Partnerów łączą także poglądy na kwestie środowiskowe i nieprolifracji, w których to obszarach także prowadzony jest dialog.

Rozwinięte formy spotkań i konsultacji, szeroki wachlarz zagadnień będących wspólnym obszarem zainteresowania pozwalają stwierdzić, iż relacje polityczne są

⁶⁰ Sprawozdanie z 14 szczytu UE – Japonia, op.cit.

⁶¹ Ibidem.

wyraźną częścią stosunków Japonii z Unią Europejską a przede wszystkim, z całkowitą pewnością, iż relacje gospodarcze nie są jedynym polem zainteresowania obu stron.

SUMMARY

THERE ARE HARDLY any publications that treat about relations between European Union and Japan. Those not numerous that present this topic, focus on economic side of the dialog. Whereas, although undisputably commerce is a vital part of relations between these two partners, the political aspect of them also exists. What is more, EU and Japan take steps towards the developmet of this field of relations especially during each year summit meetings. They act together in such areas as regional cooperation, protecion of environnement, conflict prevention and fight against poverty. They also present joint opinions about international prolems. Some crucial conditions of EU's and Japan's foreign policy make them potentially important partners in politics. The growing awareness of this in EU and Japan makes it highly probable that this dialog will reach in importance in coming years.